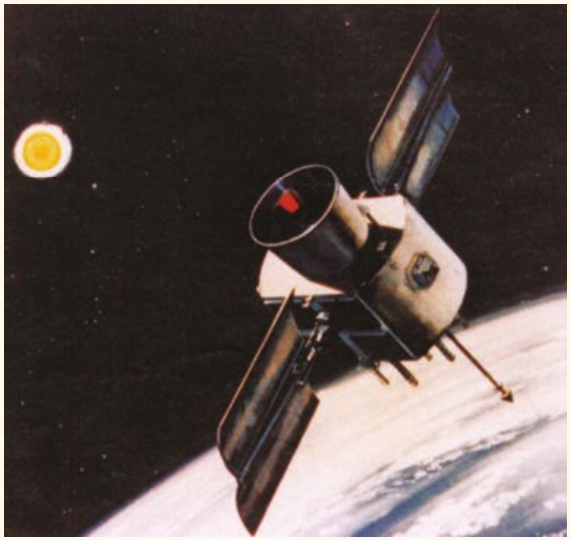
Κοινωνική οργάνωση και κοινωνική μεταβολή

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή
Γ΄ Γυμνασίου

Κεφάλαιο 3
Θέσεις, ρόλοι και μια κοινωνία που αλλάζει

Αποστολή 01: ένα πρόσωπο, πολλές θέσεις

Ο Νίκος είναι μαθητής, αδελφός και μέλος μιας αθλητικής ομάδας.

Τι περιμένουν οι άλλοι από αυτόν
στο σχολείο, στο σπίτι και στην προπόνηση;

Γράψε μία προσδοκία για κάθε περίπτωση.

3.1 Η κοινωνική θέση

Σε κάθε κοινωνική ομάδα καταλαμβάνουμε μια κοινωνική θέση, όπως μαθητής, γονέας ή εργαζόμενος.

Κάθε θέση συνδέεται με δικαιώματα, υποχρεώσεις και συγκεκριμένες ευθύνες.

Ευθύνη και εξουσία στην ομάδα

Ο προπονητής και οι αθλητές έχουν διαφορετικές αρμοδιότητες στην αθλητική ζωή.

Η ευθύνη για την οργάνωση της προπόνησης δίνει στον προπονητή περισσότερη εξουσία για συγκεκριμένες αποφάσεις.

Η διαφορετική εξουσία δεν αλλάζει την ίση αξία και αξιοπρέπεια των ανθρώπων.

Δοτές και κατακτημένες θέσεις

Δοτές

Αποδίδονται με βάση χαρακτηριστικά που δεν επιλέγουμε ή δεν αποτελούν επίτευγμά μας.
Παράδειγμα: θέση παιδιού στην οικογένεια.

Κατακτημένες

Συνδέονται με γνώσεις, προσόντα και δραστηριότητες που αποκτούμε στη ζωή.
Παράδειγμα: θέση εκπαιδευτικού.

Η μόρφωση και οι δεξιότητες είναι επίκτητα χαρακτηριστικά.

Ίσες ευκαιρίες στην κατάκτηση θέσεων

Η αξιοκρατία συνδέει την επιλογή για μια θέση με τα σχετικά προσόντα και τις ικανότητες.

Οι προκαταλήψεις και οι άνισες ευκαιρίες μπορούν να εμποδίζουν ανθρώπους να κατακτήσουν μια θέση.

Παράδειγμα: μια επιστημονική ομάδα αξιολογεί γνώσεις και έργο, χωρίς αποκλεισμούς λόγω φύλου.

3.2 Ο κοινωνικός ρόλος

Η συμπεριφορά που οφείλει να έχει ένα άτομο, επειδή κατέχει μια θέση σε μια κοινωνική ομάδα, προσδιορίζει τον κοινωνικό ρόλο.

Οι κοινωνικοί ρόλοι προσδιορίζονται από συγκεκριμένους κοινωνικούς κανόνες που καθορίζουν τη συμπεριφορά μας

Από έναν γιατρό περιμένουμε να φροντίζει τους ασθενείς, αλλά και να συνεργάζεται με το προσωπικό.

Θέση και ρόλος: ποια είναι η διαφορά;

ΘΕΣΗ

Μαθητής σε ένα σχολείο.

ΡΟΛΟΣ

Συμμετέχω στη μάθηση, συνεργάζομαι και σέβομαι τους άλλους.

Η θέση ονομάζει τη σχέση μας με την ομάδα. Ο ρόλος περιγράφει τη συμπεριφορά που αναμένεται.

Κοινός ρόλος, διαφορετική προσωπικότητα

Μαθαίνουμε τους ρόλους μας μέσα από το παιχνίδι, την οικογένεια και το σχολείο.

Οι κανόνες θέτουν προσδοκίες, αλλά κάθε άνθρωπος ασκεί τον ρόλο του με τον δικό του τρόπο.

Δύο εκπαιδευτικοί μπορεί να διδάσκουν διαφορετικά και να υπηρετούν τον ίδιο σκοπό.

Σύγκρουση ρόλων

Ένας γονέας πρέπει την ίδια ώρα να βρίσκεται στη δουλειά και να φροντίσει το παιδί του.

Οι απαιτήσεις δύο διαφορετικών ρόλων δυσκολεύουν η μία την άλλη. Αυτό λέγεται σύγκρουση ρόλων.

Η υποστήριξη και η οργάνωση της φροντίδας μπορούν να βοηθήσουν.

Αποστολή 02: η πρόβα και η βοήθεια

Η Ελένη έχει πρόβα στη χορωδία και έχει υποσχεθεί να βοηθήσει τον μικρό αδελφό της την ίδια ώρα.

Ποιες θέσεις κατέχει;
Ποιοι ρόλοι συγκρούονται;
Ποια λύση θα μπορούσε να προτείνει;

Γράψε μία λύση που λαμβάνει υπόψη και τις δύο υποχρεώσεις.

3.3 Αξίες και κοινωνικοί κανόνες

Οι κοινωνίες έχουν κάποια ιδεώδη, κάποιες κοινωνικές αξίες και οι συμπεριφορές των μελών τους πρέπει να είναι σύμφωνες με αυτές.

Υπάρχουν και πανανθρώπινες αξίες.

Οι κοινωνικές αξίες εκφράζουν όσα μια κοινωνία θεωρεί σημαντικά, όπως την ελευθερία και την ισότητα.

Αυτές οι αξίες εκφράζονται με κοινωνικούς κανόνες. Οι κοινωνικοί κανόνες είναι πρότυπα συμπεριφοράς που στηρίζονται σε αυτές τις αξίες.

Αξία: σεβασμός. Κανόνας: ακούμε τον άλλο χωρίς προσβολές.

Γενικοί και ειδικοί κανόνες

Γενικοί κοινωνικοί κανόνες

Αφορούν όλο το κοινωνικό σύνολο.

Παράδειγμα: σεβασμός της ζωής και της ελευθερίας.

Ειδικοί κοινωνικοί κανόνες

Αφορούν επιμέρους ομάδες.

Παράδειγμα: κανόνες χρήσης του σχολικού εργαστηρίου.

Αυστηροί και ελαστικοί κανόνες

Αυστηροί

Η παραβίασή τους συνδέεται με συγκεκριμένες κυρώσεις.

Παράδειγμα του βιβλίου: απαγόρευση κλοπής.

Ελαστικοί

Αφήνουν μεγαλύτερο περιθώριο προσωπικής επιλογής.

Παράδειγμα: καθημερινή ενδυμασία.

Τυπικοί και άτυποι κανόνες

Τυπικοί

Είναι γραπτοί κανόνες, όπως οι νόμοι και ένας σχολικός κανονισμός.

Άτυποι

Είναι άγραφες συνήθειες και έθιμα, όπως ένας χαιρετισμός ευγένειας.

Ένας κανόνας μπορεί να ταξινομείται με περισσότερα από ένα κριτήρια.

Αποστολή 03: η ταυτότητα του κανόνα

Στον γραπτό κανονισμό του εργαστηρίου ορίζεται ότι οι μαθητές χρησιμοποιούν τον εξοπλισμό μόνο με άδεια. Η παράβαση έχει συγκεκριμένη συνέπεια.

Γενικός ή ειδικός;
Τυπικός ή άτυπος;
Αυστηρός ή ελαστικός;

Για κάθε επιλογή, υπογράμμισε το στοιχείο που τη στηρίζει.

3.4 Η κοινωνική διαστρωμάτωση

Κοινωνική διαστρωμάτωση: ο τρόπος που η κοινωνία ιεραρχεί τα άτομα με βάση κοινωνικά χαρακτηριστικά (πλούτος, εισόδημα, μόρφωση, κύρος και εξουσία κ.α.). Η κατάταξη διαφέρει ανά ιστορία, ανάγκες και κυρίαρχα συμφέροντα.

Πλούτος, εισόδημα, μόρφωση, κύρος και εξουσία συνδέονται με τη θέση μας στην κοινωνία.
Ακόμα και σήμερα, χαρακτηριστικά όπως το φύλο, η φυλή ή η εθνική προέλευση οδηγούν σε κοινωνική ανισότητα.

Τα κριτήρια ιεράρχησης διαφέρουν ανά κοινωνία και ιστορική εποχή.

Κοινωνικές τάξεις και ανισότητες

Στις κοινωνικές τάξεις εντάσσονται άνθρωποι με κοινά οικονομικά χαρακτηριστικά και συμφέροντα.
Παράδειγμα: εργατική τάξη, αστική τάξη κ.α.

Οι κοινωνικές ανισότητες επηρεάζουν τις ευκαιρίες για εκπαίδευση, την εργασία και τις συνθήκες ζωής.

Η κοινωνική κατάταξη δεν είναι μέτρο της αξίας ενός ανθρώπου.

Κλειστά και ανοικτά συστήματα

Η δυνατότητα (ή μη) μετακίνησης ενός ατόμου από μια κοινωνική τάξη σε μία άλλη ονομάζεται κοινωνική κινητικότητα

Κλειστό σύστημα

Η κοινωνική θέση εξαρτάται κυρίως από την καταγωγή. Η μετακίνηση είναι πολύ περιορισμένη.

Ανοικτό σύστημα

Υπάρχουν δυνατότητες αλλαγής κοινωνικής θέσης μέσω της εκπαίδευσης και της εργασίας.

Δυνατότητα μετακίνησης δεν σημαίνει ίσες ευκαιρίες για όλους.

Η κοινωνική κινητικότητα

Κοινωνική κινητικότητα είναι η μετακίνηση ενός ατόμου στην κοινωνική κατάταξη ή μεταξύ κοινωνικών θέσεων.

Η αλλαγή επαγγέλματος μπορεί να συνδέεται με μεταβολή εισοδήματος και κοινωνικού κύρους.

Δεν αρκεί να αλλάξει κάποιος τόπο κατοικίας για να αλλάξει και κοινωνική θέση.

Ανοδική, καθοδική και οριζόντια

Ανοδική
Βελτίωση της κοινωνικής θέσης.

Καθοδική
Υποχώρηση, π.χ. μετά από απώλεια εργασίας και εισοδήματος.

Οριζόντια
Αλλαγή θέσης χωρίς ουσιαστική αλλαγή εισοδήματος ή κύρους.

Διαγενεακή κινητικότητα

Συγκρίνουμε τη θέση ενός ανθρώπου με τη θέση των γονέων του.

Αν η κοινωνική θέση της νέας γενιάς διαφέρει, μιλάμε για διαγενεακή κινητικότητα.

Ερώτηση: τι ευκαιρίες θα βοηθούσαν μια νέα γενιά να βελτιώσει τις συνθήκες ζωής της;

Αποστολή 04: προς ποια κατεύθυνση;

Α. Η Μαρία αναλαμβάνει θέση με μεγαλύτερο εισόδημα και κύρος.

Β. Ο Πέτρος χάνει την εργασία του και το εισόδημά του μειώνεται σημαντικά.

Γ. Η Άννα αλλάζει εργασία, με παρόμοιο εισόδημα και κύρος.

Ανοδική, καθοδική ή οριζόντια; Αιτιολόγησε.

Περισσότερες ευκαιρίες συμμετοχής

Η πρόσβαση στην εκπαίδευση και την κατάρτιση μπορεί να διευρύνει τις ευκαιρίες.

Χρειάζονται επίσης μέτρα που μειώνουν εμπόδια και διακρίσεις στην κοινωνική ζωή.

Τα μέτρα στήριξης δεν εξαλείφουν αυτόματα κάθε ανισότητα.

3.5 Η κοινωνική μεταβολή

Οι κοινωνίες αλλάζουν στον χρόνο. Μεταβάλλονται οι τρόποι ζωής, οι σχέσεις, οι κανόνες και οι ευκαιρίες.

Το τραμ σε δύο διαφορετικές εποχές, από τις εικόνες του βιβλίου.

Αιτίες κοινωνικής μεταβολής

Φυσικό περιβάλλον
Αλλαγές μπορούν να μεταβάλουν παραγωγή και κατοίκηση.

Τεχνολογία
Νέες μέθοδοι αλλάζουν εργασία (π.χ. βιομηχανική επανάσταση κλπ) και επικοινωνία.

Πόλεμοι, επαναστάσεις και κινήματα
Μεταβάλλουν σχέσεις, θεσμούς και κανόνες.

Αργές και ραγδαίες αλλαγές

Η κοινωνική μεταβολή μπορεί να γίνεται αργά (π.χ. αγροτικές κοινωνίες) ή πολύ γρήγορα.

Η τεχνολογία συχνά αλλάζει ταχύτερα από τις συνήθειες, τις αξίες και τις νοοτροπίες.

Παράδειγμα: αποκτούμε γρήγορα ένα νέο μέσο επικοινωνίας, αλλά χρειάζεται χρόνος για υπεύθυνη χρήση.

Ειρηνικές αλλαγές και συγκρούσεις

Οι κοινωνικές αλλαγές μπορούν να επιδιώκονται ειρηνικά, μέσω εκλογών, αλλαγής κανόνων και συλλογικών διεκδικήσεων.

Μπορούν επίσης να συνδέονται με επαναστάσεις και συγκρούσεις ομάδων με διαφορετικά συμφέροντα.

Συνέπειες των κοινωνικών μεταβολών για το άτομο

Νέες δυνατότητες

Πρόσβαση σε γνώση, ευκαιρίες για κοινωνική άνοδο, επικοινωνία και καλύτερες συνθήκες ζωής.

Δυσκολίες προσαρμογής

Ανασφάλεια ή αποξένωση όταν αλλάζουν γρήγορα η εργασία και οι καθημερινές σχέσεις, αλλοτρίωση*.

(αποξένωση από το φυσικό κ κοινωνικό περιβάλλον)

Η στήριξη βοηθά τους ανθρώπους να προσαρμοστούν στις αλλαγές.

Συνέπειες για την κοινωνία

Οι αλλαγές μπορούν να διευρύνουν δικαιώματα, επικοινωνία και επιστημονικές δυνατότητες.

Μπορούν επίσης να δημιουργήσουν ή να εντείνουν ανεργία, ανισότητες και περιβαλλοντικά προβλήματα.

Κοινωνίες οι οποίες δε μεταβάλλονται, δεν εκσυγχρονίζονται, οδηγούνται στο μαρασμό και την εξαφάνιση

Εξετάζουμε ποιοι ωφελούνται, ποιοι δυσκολεύονται και τι υποστήριξη χρειάζεται.

Αποστολή 05: η πόλη αλλάζει

Μια πόλη μεταφέρει πολλές υπηρεσίες της στο διαδίκτυο.

Ποια είναι η αιτία της αλλαγής;
Ποιους διευκολύνει και ποιους δυσκολεύει;
Ποιο μέτρο θα βοηθούσε να συμμετέχουν όλοι;

Προτείνετε ένα όφελος, μία δυσκολία και μία λύση.

Παιχνίδι επανάληψης: σωστό ή λάθος;

Α. Η κοινωνική θέση και ο κοινωνικός ρόλος είναι το ίδιο.

Β. Ένας κανόνας μπορεί να είναι ειδικός και τυπικός.

Γ. Η οριζόντια κινητικότητα σημαίνει πάντοτε μεγαλύτερο εισόδημα.

Δ. Κάθε κοινωνική μεταβολή ωφελεί όλους με τον ίδιο τρόπο.

Οι βασικές ιδέες του κεφαλαίου

Οι θέσεις συνδέονται με ρόλους και οι ρόλοι με κοινωνικούς κανόνες.

Οι κοινωνικές ανισότητες επηρεάζουν τις ευκαιρίες και την κινητικότητα.

Οι κοινωνίες αλλάζουν, με διαφορετικές συνέπειες για τους ανθρώπους.